

**ÓZBEKSTAN RESPUBLIKASI JOQARI BILIMLENDIRIW, ILIM HÁM
INNOVACIYALAR MINISTRLIGI**

**ÓZBEKSTAN RESPUBLIKASI VETERINARIYA HÁM SHARWASHÍLIQTÍ
RAWAJLANDÍRÍW KOMITETI**

**SAMARQAND MÁMLEKETLIK VETERINARIYA MEDICINASI,
SHARWASHÍLIQ HÁM BIOTEXNOLOGIYALAR UNIVERSITETI
NÓKIS FILIALÍ**

**VETERINARIYA MEDICINASI HÁM SHARWASHÍLIQTAĞÍ AKTUAL
MASHQALALAR HÁM OLARDÍN SHESHIMLERI**
atamasındağı xalıq aralıq ilimiy hám ilimiy-texnikalıq konferenciya
materiyalları TOPLAMÍ
15-noyabr 2024-jıl

**"VETERINARIYA MEDITSINASI VA CHORVACHILIKDAGI DOLZARB
MUAMMOLAR VA ULARNING YECHIMLARI" mavzusidagi xalqaro**
ilmiy va ilmiy-texnik anjuman materiallari
TO'PLAMI
15-noyabr 2024-yil

**СБОРНИК материалов
международной научно и научно-технической конференции
"АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ВЕТЕРИНАРНОЙ МЕДИЦИНЫ И
ЖИВОТНОВОДСТВА И ИХ РЕШЕНИЯ"**
15 ноября, 2024 г

NÓKIS-2024

**ÓZBEKSTAN RESPUBLIKASI JOQARI BILIMLENDIRIW, ILIM HÁM
INNOVACIYALAR MINISTRLIGI**

**ÓZBEKSTAN RESPUBLIKASI VETERINARIYA HÁM SHARWASHÍLIQTÍ
RAWAJLANDIRIW KOMITETI**

**SAMARQAND MÁMLEKETLIK VETERINARIYA MEDICINASI,
SHARWASHÍLIQ HÁM BIOTEXNOLOGIYALAR UNIVERSITETI
NÓKIS FILIALÍ**

**VETERINARIYA MEDICINASI HÁM SHARWASHÍLIQTAĞÍ AKTUAL
MASHQALALAR HÁM OLARDÍN SHESHIMLERI**
atamasındağı xalıq aralıq ilimiy hám ilimiy-texnikalıq konferenciya
materiyalları TOPLAMÍ
15-noyabr 2024-jıl

**"VETERINARIYA MEDITSINASI VA CHORVACHILIKDAGI DOLZARB
MUAMMOLAR VA ULARNING YECHIMLARI" mavzusidagi xalqaro**
ilmiy va ilmiy-texnik anjuman materiallari
TO'PLAMI
15-noyabr 2024-yil

СБОРНИК материалов
международной научно и научно-технической конференции
"АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ВЕТЕРИНАРНОЙ МЕДИЦИНЫ И
ЖИВОТНОВОДСТВА И ИХ РЕШЕНИЯ"
15 ноября, 2024 г

NÓKIS-2024

2.Азимов Д.А., Дадаев С., Акрамова Ф.Д., Сапаров К.А. Гельминты жвачных Узбекистана. Т.: ФАН, 2015. -222 с.

3.Иргашев И.Х. Гельминты и гельминтозы каракульских овец. Т.: ФАН, 1973. -183 с.

4.Qaypanov M.T. Qoraqalpog'iston Respublikasida qoramollar gelmintozlarining mavsumiy dinamikasi. // "Fan yutuqlari va qishloq xo'jaligini rivojlantirish istiqbollari" ilmiy-amaliy anjuman materiallari. Samarqand, 2005. 134-135 b.

5.Шульц Р.С, Гвоздев Е.В. Основы общей гельминтологии. Морфология, систематика, филогения гельминтов.–М.:Наука, 1970.-Т.1.-491 с.

QO'Y ZOTLARIDA GELMINTOZLARNING TARQALISHINI O'RGANISH BO'YICHA O'TKAZILGAN TADQIQOTLAR

Yaxshiyeva D.A.

Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar
Universiteti Toshkent filiali

Mavzuning dolzarbligi. Ma'lumki, butun dunyoda va mamlakatimizda ham aholining sifatli va xavfsiz chorvachilik mahsulotlari - go'sht, sut, tuxum va ularning mahsulotlariga bo'lgan talabini qondirish eng muhim masalalardan hisoblanadi.

Bu muhim masalani amalga oshirishni yanada yaxshilash maqsadida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 8 fevraldagi "Chorvachilikni yanada rivojlantirish va ozuqa bazasini mustahkamlash chora-tadbirlari to'grisida" PQ-121-sonli, 2022 yil 8 fevraldagi "O'zbekiston Respublikasida chorvachilik sohasi va uning tarmoqlarini rivojlantirish bo'yicha 2022-2026-yillarga mo'ljallangan dasturni tasdiqlash to'g'risida"gi PQ-120-sonli qarorlari qabul qilindi.

Yuqorida davlatimiz rahbari tomonidan qabul qilingan muhim qarorlar ijrosini so'zsiz ta'minlash uchun albatta chorva hayvonlarining yuqumli parazitlar va yuqumsiz kasalliklarini oz vaqtida aniqlash va ularga qarshi tizimli chora – tadbirlarni amalga oshirish muhim vazifalardan biri hisoblanadi.

Ma'lumki, chorva mollari jumladan, qo'ylarda parazitlar kasalliklari hisoblangan gelmintoz kasalliklari butun dunyoda ham xususan mamlakatimiz chorvachiligiga katta iqtisodiy zarar keltiriladi.

Qo'ylar gelmintoz kasalliklarini tarqalishini o'rganish borasida qator olimlarimiz tomonidan ilmiy tadqiqotlar o'tkazilgan va gelmintoz kasalliklarini oldini olish bo'yicha qator tizimli chora tadbirlarni amalga oshirish bo'yicha amaliyotga tavsiyalar berilgan. [1,2].

Ammo bugungi kunda chorvachilikda yuz bergan o'zgarishlar ,xo'jalik yuritish shakllarining o'zgarishi, turli hududlarda iqlim sharoitlarining turlichanligi, chetdan turli zotli qoylarning olib kelinib ,bizning sharoitlarga moslashtirilayotganligi gelmintozlarning tarqalish darajasiga ham ma'lum darajada

o'z ta'sirini o'tkazmoqda.

Shu sababli ham biz o'z tadqiqotlarimizni qo'ylarning zotlarini hisobga olgan holda asosiy gelmintoz kasalliklarining turli zotli qo'ylar orasida tarqalishi bo'yicha ilmiy tadqiqotlar olib bordik.

Tadqiqotning maqsadi, joyi va usullari. Tadqiqotlar Toshkent viloyatining Ohangaron, Parkent, Bo'stonliq, Yuqorichirchiq, Oqqo'rg'on va Zangiota tumanlarida parvarish qilinayotgan Fermer va aholi qaromogidagi 425 bosh qo'ylarda olib borildi. Kaprologik tekshirishlar Veterinariya va chorvachilikni rivojlantirish qomitasi qoshidagi veterinariya dori vositalari, ozuqabop qo'shimchalar sifati va muomalasi nazorati bo'yicha Davlat ilmiy Markazi laboratoriyasida gelmintokaprologiyaning flyuborn va qayta yuvish usullarida amalga oshirildi [3].

Tekshirish natijalari. Kaprologik tekshirilgan merinos, arashan va mahalliy zotli 425 bosh qo'ylarda o'tkazildi. Tadqiqotlarda 3 ta zotga mansub qo'ylarning 19 foizi marshallagialar, 31,7 foizi nematodiruslar, 28,4 foizi oshqazon-ichak strongilyatozlari, 3,2 foizi moneziyalar va 4,2 foizi fatsiolalar bilan zararlanganligi qayd etildi.

Gelmintlar bilan qo'ylarning zararlanganligini zotlar bo'yicha tahlil qilinganda, mayin jun yo'nalishidagi 92 bosh merinos zotli qo'ylarning 19,5 foizi marshallagialar bilan, 36,9 foizi nematodiruslar bilan, 32,6 foizi oshqazon-ichak strongilyatlari va 15,2 foizi moneziyalar bilan zararlanish qayd etildi.

Go'sht yo'nalishidagi arashan zotli 67 bosh qo'ylar tekshirilganda ularning 22,3 foizi nematodiruslar bilan, 7,4 foizi oshqazon-ichak strongilyatlari bilan hamda 1,4 foiz marshallagialar bilan zararlanganligi aniqlangan bolsa, arashan zotli qo'ylarda monezia va fatsiolalar bilan zararlanish qayd etilmadi.

Go'sht va dagal jun yo'nalishidagi 266 bosh mahalliy zotli qo'ylarning 23,3 foizi marshallagialar bilan, 32,3 foizi nematodiruslar bilan, 32,3 foizi oshqazon-ichak strongilyatlari bilan hamda 6,7 foizi fatsiolalar bilan zararlanganligi aniqlandi (*jadvalga qaralsin*).

Bizning tadqiqotlar shuni korsatmoqdaki, arashan zotli qo'ylarga nisbatan merinos va mahalliy zotli qo'ylar marshallagialar bilan bir necha marta, nematodiruslar bilan esa 1,4 va 1,6 marta va boshqa oshqazon-ichak strongilyatozlari bilan 4,4 marta ko'proq zararlanganligi aniqlandi.

1-jadval

Toshkent viloyatida turli zotli qo'ylarning gelmintozlar bilan zararlanganligi

Qoylar zoti	Tekshirilgan soni	Marshallagia		Nematodirus		Boshqa oshqazon-ichak strongilyatlari		Monezia		Fatsiola	
		soni	%	soni	%	soni	%	soni	%	soni	%
Merinos	92	18	19,5	34	36,9	30	32,6	14	15,2	-	-

Arashan	67	1	1,4	15	22,3	5	7,4		-	-	-
Mahalliy	266	62	23,3	86	32,3	86	32,3	-	-	18	6,7
jami	425	81	19,0	135	31,7	121	28,4	14	3.2	18	4,2

Xulosalar. Tadqiqotlarga ko'ra, Toshkent viloyatida tekshirilgan 3 xil qo'y zotiga mansub 425 bosh jumladan, mayin jun yo'nalishidagi merinos, go'sht yo'nalishidagi arashan va go'sht va dag'al jun yo'nalishidagi mahalliy qo'ylarning 19,0 foizi marshallagialar, 31,7 foizi nematodiruslar, 28,4 foizi boshqa oshqazon-ichak strongilyatozlari, 3,2 foizi monezialar va 4,2 foizi fatsiolalar bilan zararlangan. Tadqiqotlarda Toshkent viloyatida o'rganilgan 3 xil zotli qo'ylar orasida oshqazon-ichak nematodozlaridan –nematodiroz, boshqa oshqazon-ichak strongilyatozlari va marshallagiaz keng tarqalgan gelmintozlarga, shuningdek, sestodozlardan – monezioz hamda trematodozlardan – fatsioloz ham birmuncha tarqalishga ega gelmintozlar hisoblanadi. Qo'ylarning gelmintozlar bilan zararlanishi alohida zotlar orasida ham farq qiladi. Arashan zotli qo'ylarga nisbatan merinos va mahalliy zotli qo'ylar marshallagialar bilan bir necha marta, nematodiruslar bilan mos ravishda 1,4 va 1,6 marta va boshqa oshqazon-ichak strongilyatozlari bilan esa mos ravishda 4,4 marta ko'proq zararlangan.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. I.X. Irgashev “Гельминты и гельминтозы каракульских овец” Toshkent-1973 yil 14-53b.
2. Yo'ldoshev N.E. “ Gelmintozlarga qarshi kurashning zamonaviy uslub vositalari ” avtoreferat diss. Samarqand-2018. 1-22b.
3. A. O. Oripov, A. G'.Gofurov, N.E. Yo'ldoshev, Sh. A. Djabbarov, R. B. Davlatov, M. E. G'oiyova “ Qishloq Xojalik hayvonlarining parazitologiya va invasion kasalliklari ” Darslik, Toshkent-2023 yil 52-158b.

QO'YLAR DIKTIOKAULYOZINING TARQALISHI BO'YICHA RESPUBLIKAMIZNING AYRIM HUDUDLARIDA OLIB BORILGAN TADQIQOTLAR

Sharipova L.Sh.

Veterinariya ilmiy tadqiqot instituti

Mavzuning dolzarbligi. Bugungi kunda Respublikamizda aholi jon bosh sonining oshib borayotganligi chorvachilik mahsulotlariga bo'lgan talabni ham oshirib bormoqda.

Ma'lumki, chorvachilikni asosiy tarmoqlaridan biri hisoblangan qo'ychilik tarmog'ini rivojlantirish aholini qo'y go'sht, va go'sht mahsulotlariga, sanoatni esa sifatli teri, jun, tivitga bo'lgan talabini yanada oshirishda qo'ylarda uchraydigan